Stadskerk Nijmegen (OCP), 25 februari 2024, tweede zondag van de veertigdagentijd, voorganger: ds. Pieter Endedijk (PKN)

[1e lezing: Jeremia 18,1-12 en 19,1-2.10-13] (Nieuwe Bijbelvertaling)
1 De HEER richtte zich tot Jeremia: 2 'Ga naar de werkplaats van een pottenbakker, daar zal ik laten horen wat ik je te zeggen heb.' 3 Ik ging naar een werkplaats, waar een pottenbakker juist op zijn draaischijf aan het werk was. 4 Als de pot die hij maakte mislukte, begon hij opnieuw en vormde hij de klei tot een andere pot, precies zoals hij zich die had voorgesteld. 5 De HEER zei: 6 'Volk van Israël, ik kan met jullie hetzelfde doen als die pottenbakker – spreekt de HEER. Immers, jullie zijn in mijn handen als klei in de handen van een pottenbakker. 7 De ene keer zeg ik tegen een volk en een koninkrijk dat ik het zal uitrukken, verwoesten en ombrengen – 8maar als dat volk met zijn kwalijke praktijken breekt, dan zie ik af van het onheil waarmee ik het wilde treffen. 9 De andere keer zeg ik tegen een volk en een koninkrijk dat ik het zal opbouwen en planten – 10 maar luistert dat volk daarna niet naar mij en doet het wat slecht is in mijn ogen, dan zie ik af van al het goede dat ik had beloofd te doen. 11 Daarom, zeg tegen de inwoners van Juda en Jeruzalem: Dit zegt de HEER: Uit mijn hand komt onheil over jullie en ik beraam kwade plannen. Breek met je kwalijke praktijken, beter je leven. 12 Maar ze zullen antwoorden: "Laat ons begaan, we willen onze eigen plannen volgen." Ze zullen zeggen dat ze zich alleen willen laten leiden door hun koppig en boosaardig hart. (…)
1-2 Dit zei de HEER: 'Koop een aarden kruik en ga met enkele oudsten van het volk en van de priesters de stad uit. Ga naar het Hinnomdal bij de Schervenpoort en verkondig daar wat ik je zeg: (…) 10 Sla in aanwezigheid van de mannen die je vergezellen de kruik stuk 11 en zeg tegen hen: Dit zegt de HEER van de hemelse machten: Zo zal ik dit volk en deze stad stukslaan. Zoals iemand een kruik aan stukken slaat, zo zal ik Tofet treffen – onherstelbaar. Omdat er nergens anders plaats meer is, zullen ze hun doden zelfs in dit dal begraven. 12-13 En met de stad en haar inwoners zal ik hetzelfde doen – spreekt de HEER. De huizen van Jeruzalem en de paleizen van de koningen van Juda, ja alle huizen waar men op de daken wierook heeft gebrand voor het sterrenleger aan de hemel en wijnoffers heeft gebracht aan andere goden, worden zo onrein als Tofet.'

[Epistel: 2 Petrus 1,16-21] (Nieuwe Bijbelvertaling)
16 Toen wij u de glorierijke komst van onze Heer Jezus Christus verkondigden, baseerden wij ons niet op vernuftige verzinsels – integendeel, wij hebben met eigen ogen zijn grootheid gezien. 17 Want hij ontving van God, de Vader, eer en luister, toen de stem van de majesteitelijke luister tegen hem zei: 'Dit is mijn geliefde Zoon, in hem vind ik vreugde.' 18 Die stem hebben wij zelf uit de hemel horen klinken toen wij met hem op de heilige berg waren. 19 Ons vertrouwen in de woorden van de profeten is daardoor alleen maar toegenomen. U doet er goed aan uw aandacht altijd daarop gericht te houden, als op een lamp die in een donkere ruimte schijnt, totdat de dag aanbreekt en de morgenster opgaat in uw hart. 20 Besef daarbij vooral dat geen enkele profetie uit de Schrift een eigenmachtige

uitleg toelaat, 21 want nooit is een profetie voortgekomen uit menselijk initiatief: mensen die namens God spraken werden daartoe altijd gedreven door de heilige Geest.

[Evangelie: Marcus 9,2-10] (Nieuwe Bijbelvertaling)
2 Zes dagen later nam Jezus Petrus, Jakobus en Johannes met zich mee een hoge berg op, waar ze helemaal alleen waren. Voor hun ogen veranderde hij van gedaante, 3 zijn kleren gingen helder wit glanzen, zo wit als geen enkele wolwasser op aarde voor elkaar zou kunnen krijgen. 4 Toen verscheen Elia aan hen, samen met Mozes, en ze spraken met Jezus. 5 Petrus nam het woord en zei tegen Jezus: 'Rabbi, het is goed dat wij hier zijn; laten we drie tenten opslaan, een voor u, een voor Mozes en een voor Elia.' 6 Hij wist niet goed wat hij moest zeggen, want ze waren door schrik overweldigd. 7 Toen viel de schaduw van een wolk over hen, en uit de wolk klonk een stem: 'Dit is mijn geliefde Zoon, luister naar hem!' 8 Ze keken om zich heen en zagen opeens niemand meer, behalve Jezus, die nog bij hen stond.
9 Toen ze de berg afdaalden, zei hij tegen hen dat ze aan niemand mochten vertellen wat ze hadden gezien voordat de Mensenzoon uit de dood zou zijn opgestaan. 10 Ze namen zijn woorden ter harte, maar vroegen zich onder elkaar wel af wat hij bedoelde met deze opstanding uit de dood.

[overweging:]
Wat mensen van hun schooltijd herinneren zijn meestal de bijzondere momenten én datgene waar je een hekel aan had.
Ik zal het maar meteen zeggen: als er op de kleuterschool of de lagere school – zo heette dat toen – moest wordt gekleid, dan hoopte ik maar dat dat lesuur zo spoedig mogelijk voorbij zou gaan.
Het was en is niks voor mij: met zo'n homp klei proberen iets zinnigs te maken. Ik had niet de fantasie om iets te maken, de vorm lukte nooit, de klei wilde niet wat ik wilde, en als ik dacht dat het bijna was gelukt, dan viel het vormsel uit elkaar en niet zelden sloeg ik met één klap de klei weer in elkaar.
Andere kinderen konden de prachtigste dingen maken, bij mij eindigde het altijd met een mislukt asbakje.

Dat beeld van de pottenbakker uit de Jeremiaprofetie roept bij mij dan ook gemengde gevoelens op. En ik zal dan ook eerlijk toegeven dat het me moeite kostte om in dat beeld van de pottenbakker iets te zien wat mij helderheid verschaft.
Of heb ik last van dat beeld van dat jongetje dat steeds maar opnieuw de klei in elkaar slaat?

We lezen in deze veertig dagen uit de profetie van Jeremia. Het is niet bepaald vrolijke lectuur. Vorige week, tijdens onze eerste lauden, hoorden we een kort gedeelte over de roeping van Jeremia.
En nu hoort Jeremia het woord van God: 'Daal af naar het huis van de pottenbakker, daar zal ik je mijn woorden doen horen'.

Maar wat moet ik met dat beeld, ook omdat er gezegd wordt:
‘Volk van Israël, Ik kan met jullie hetzelfde doen als die pottenbakker – spreekt de HEER. Immers, jullie zijn in mijn handen als klei in de handen van een pottenbakker.’

Is de mens dan niet meer dan een marionet in het grote poppenspel, waarbij de onzichtbare meester aan draden trekt, en de poppen maar moeten bewegen naar het hem goed dunkt? Ben ik als een pop zonder een eigen wil, afhankelijk hoe de draden bewegen, op en neer gaan. Draden als een vooraf bepaald lot of noodlot?
Ben ik niet meer dan klei in de handen van de pottenbakker, overgeleverd aan wat hij kneedt?

Jeremia daalt af naar de pottenbakkerswerkplaats. Het werk van de pottenbakker was in die tijd geen folklore, zoals we nu de pottenbakker zien staan op braderieën en jaarmarkten. Pottenbakken was toen geen hobby, en zeker niet een therapie, het was gewoon een ambacht, een vak, pure broodwinning.
En mensen hadden de potten en vazen nodig om van alles te kunnen bewaren.

Wij spreken over een ‘pottenbakker’, en met die benaming leggen wij de nadruk op het laatste deel van het werk: de pot wordt gebakken in een oven, de klei wordt hard, zo kan de pot worden gebruikt.
Dat laatste deel van arbeidsproces van de pottenbakker vraagt kennis en inzicht. Maar het creatieve deel is dan al geweest. De creatie van de ambachtsman of ambachtsvrouw is het vormen van de pot.

In de taal van de bijbel heet de pottenbakker dan ook de ‘formeerder’, wij zouden zeggen: ‘vormgever’.

En langzamerhand werd mij het beeld duidelijker, al nadenkend kreeg ik er minder weerstand tegen.

Ik zie de pottenbakker voor me, de vormgever, voor me.
Een homp klei wordt op de draaischijf gelegd en de twee handen van de vormgever zoeken, tasten de materie af.
Eén hand blijft aan de buitenkant en met de andere hand creëert de vormgever ruimte ín de klei. Hij creëert ruimte, ademruimte, levensruimte, ruimte waar het uiteindelijk om gaat.
Door de handen van de pottenbakker komt de klei langzaam omhoog, steeds hoger en hoger, steeds meer en meer ruimte.
De klei is levende materie, het moet meebewegen met de vormgever. Lukt het om die vorm gestalte te geven die de vormgever voor ogen had?

Maar dan ziet de pottenbakker soms dat het gaandeweg niet klopt. De vorm heeft geen middelpunt, is a-centrisch, de klei lijkt een eigen weg te gaan.
Slaat de pottenbakker de klei tot homp terug?
Nee, hij is niet dat driftige jongetje dat de klei in elkaar slaat omdat het weer niet gelukt is. Voorzichtig probeert hij met zijn twee gevoelige handen de vorm iets te hervormen: de ene hand aan de buitenzijde, de andere aan de binnenzijde om weer de ruimte te maken, ademruimte, leefruimte. En tussen beide handen formeert de pottenbakker de klei tot de meest passende vorm.

De pottenbakker gaat soms een gevecht aan met de klei. Hij probeert en probeert, zoekt met deze materie – wat is het anders dan stof der aarde dat met levenswater vermengd is – zoekt een vorm die passend is. Hij kan het niet afdwingen, want dán laat de klei hem in de steek.

Is de klei dan geheel en al overgeleverd aan de wil van de pottenbakker?
Ik heb mij laten vertellen dat klei ook weerbarstig is, elke soort klei heeft zijn mogelijkheden en onmogelijkheden.
Nee, de klei is niet overgeleverd aan de pottenbakker. Tussen de pottenbakker en de klei is er een wisselwerking, totdat déze pottenbakker met déze klei de meest gave vorm en gave ruimte heeft bereikt.
En als het niet lukt, dit steeds voortdurende scheppingsproces, dan gaat de pottenbakker verder, want, zo zegt een bekende psalmregel: hij laat niet los het werk dat zijn hand is begonnen (Psalm 138,8).

Ik ga het beeld van de pottenbakker steeds meer en meer begrijpen, steeds meer en meer waarderen.
Het is een wisselwerking, een samenspel tussen pottenbakker en klei, tussen schepper en schepsel. Die schepper probeert met de klei die hij dan in handen heeft het mooiste te maken wat hij zich kan voorstellen.
Klei is weerbarstige, maar levende materie. Wil het zich ook voegen in de plannen van de vormgever, van de schepper?

De profeet krijgt nóg een opdracht.
Hij moet een aarden kruik stuk slaan in het Hinnomdal bij de Schervenpoort.
Het Hinnom- of Tofetdal, waar de meest afschuwelijke dingen gebeuren, waar kinderen voor goden werden geofferd.
De plaats waar de wereld een kerkhof is, waarover de joodse uitleg zegt dat het de poort van de hel is.

Soms moet de waarheid gezegd worden, soms moet duidelijk gemaakt worden dat Gods scheppingswerk in het geding is waar mensenlevens worden geofferd, waar het recht van de sterkste geldt.

Het zondagslied zegt het met deze woorden:

Profetenwoord dat onrust sticht
in ons bezwaard geweten.
Een weeklacht over het geslacht,
dat najaagt valse goden,
vervreemd van uw geboden.

(Andries Govaart, *De weg die je goeddoet*, nr. 188, strofe 3)

In een wereld die vervreemd is geraakt van de weg die de Eeuwige wijst, moet de waarheid gezegd worden.
Dan resten niet anders dan de woorden van de psalm waarmee de liturgie van deze zondag vanouds begint:

Gedenk aan uw barmhartigheid, Heer,
aan uw liefde door de eeuwen heen.
God, verlos Israël,
verlos het van al zijn angsten. (Psalm 25,6.22)

Een gebed dat de pottenbakker voortgaat met scheppende arbeid. Zal de klei zich nu laten vormen?
Telkens begint die pottenbakker opnieuw, een nieuw begin, zo is hij wel.

God als pottenbakker… boetserend en eeuwig scheppend met ons bezig om de klei van deze wereld om te vormen tot dat wat Hij voor ogen heeft.
Deze pottenbakker geeft niet op, begint steeds opnieuw, met hart en ziel zoekt hij de scherven bijeen en heelt de breuken.
Want Hij laat niet los wat zijn hand begon.

We leven in de veertig dagen naar Pasen.
We gaan op weg naar Jeruzalem, volgen Jezus en weten dat die weg naar Jeruzalem een kruisweg wordt.
Het passie-evangelie vertelt dat met het loongeld van het verraad de akker van pottenbakker wordt gekocht, zodat er een begraafplaats voor vreemdelingen is (Matteüs 27,7-10).
Uit de puinhopen in het dal, met de scherven die er liggen, met de brokken die wij veroorzaken, richt God een paasmens op.
Vandaag krijgen wij daar al een beeld van, zien wij hem staan, verschijnend als een paasmens, te midden van Mozes en Elia, wet en profeten.

Geloven is leren zien: de heerlijkheid van Christus, terwijl Hij nog verhoogd moet worden.
Geloven is leren zien: de pottenbakker met zijn klei.
Hij houdt maar niet op en begint steeds opnieuw.

Pieter Endedijk, endedijk@hetnet.nl